

Το 36ο Διεθνές Συμπόσιο Αρχαιομετρίας (ISA 2006)

Με μεγάλη επιτυχία διοργανώθηκε στο Κεμπέκ (Καναδάς) το 36ο Διεθνές Συμπόσιο Αρχαιομετρίας από 2 έως 6 Μαΐου 2006. Περισσότερες από 200 πρωτότυπες εργασίες ερευνητικών ομάδων που προέρχονταν από πολλές χώρες της υψηλής αξιολογήθηκαν, παρουσιάστηκαν και συζητήθηκαν από ένα διεπιστημονικό κοινό στο οποίο συμμετείχαν και πολλοί Αρχαιολόγοι. Οι θεματικές ενότητες ήταν οι εξής: α) Field Archaeology (Remote Sensing) and Environmental Archaeology, β) Dating (Organic and Inorganic Materials), γ) Biomaterials (DNA, Diet, Organic Residues Analysis and Agricultural Archaeology), δ) Technology and Provenience of Stone, Pigments and Plaster, ε) Technology and Provenience of Ceramic and Glass and στ) Technology and Provenience of Metals. Στο πλαίσιο του συνεδρίου πραγματοποιήθηκαν και δύο ειδικές θεματικές συνεδρίες, η πρώτη με τίτλο «Early Man in America» και η δεύτερη με τίτλο «Isotope Studies of Glass». Η ελληνική συμμετοχή ήταν σημαντική με εργασίες από αμυνούς ελληνικές ομάδες ή μικτές με ξένους συνεργαστές, ως εξής (αλφαβητικά):

E. Asderaki, T. Rehren, Z. Malakasioti: «Tin and Bronze on Iron Bowls from Early Iron Age Central Greece».

Y. Bassiakos, B. Hayden, A. Sarris, N. Zacharias, K. Pavlopoulos, O. Athanassas, K. Theodorakopoulou, K. Kouli, M. Triantaphylou: «Contribution to the Environmental History of the Archaeological Area of Istron (E. Crete, Aegean)».

M. Chatopotis, O. Pryce, Y. Bassiakos, P.P. Betancourt: «Smelting Experiments for the Study of the Chrysokamino-Type Early Copper Millennium Production (3rd Millennium BC)».

M.A. Cau-Ontiveros, J. Buxeda i Garrigós, V. Killikoglou: «Peregrina II: Variability of Major Elements and Petrographic Features within a Single Production Centre».

M.A. Cau-Ontiveros, J.-M. Gurt i Esparraguera, J. Buxeda i Garrigós, E. Tsantini: «Late Roman Coarse Wares and Cooking Wares on the Balearic Islands: The Example of Eivissa».

M.A. Cau-Ontiveros, G. Montana, I. Iliopoulos: «The Problem of the Muscovite-Rich Late Roman Cooking Wares: The Role of Petrography and Scanning Electron Microscopy in the Study of their Provenience».

A. Hein, V. Killikoglou: «Hot Pots - Modelling Heat Transfer in Archaeological Ceramics».

M. Georgakopoulou, O. Philaniotou, Y. Bassiakos: «New Light on Early Bronze Age Copper Production in the Cyclades: The Case of Seriphos».

A. Karatzani: «Clothes of Gold: Study of Metallic Threads Used in Byzantine-Greek Orthodox Ecclesiastical Textiles».

A. Karatzani, E. Kouloumpi, M. Douglouridis: «Study and Analytical Investigation of an Epitaph from the Balkans».

D. Kavountsaki, Y. Maniatis, M.S. Tite: «Plant Ashes from Greece and Attempts to Reproduce Faience and Glass».

L. Koutiker, H. Kars, K. Zachos: «The Roman Theatre in Nikopolis, Epirus, Greece: Strategies for Preservation, an Archaeometric Approach».

E. Kouloumpi, L. Graham, V. Pavlidis: «Physicochemical Study of the Western European Influences on the Post-Byzantine Panel Painting Technique».

Y. Maniatis, E. Dotsika, M. Maniati, Th. Pitsios, J. Coltrain, T.E. Cering, J.R. Ehleringer, «Radiocarbon Dating and Stable Isotope Analysis of Human Bones Found in Notorious Kaiadas Gulch Near Sparta: A Preliminary Report».

K. Nikita, J. Henderson: «Scientific Evidence for Mycenaean Glass Production».

I. Reiche, F. Voigt, B. Kannegiesser, W. Malzer, S. Röhrs, Y. Döhn, I. Mantouvalou: «XRF Analyses of Qajar Tiles from the Workshop of Ali Muhammad Isfahani's in Tehran (2nd half of 19th c.)».

M. Smirniou, T. Rehren: «Investigating the Production Origins of Egyptian Blue Glass from New Kingdom Amarna».

L. Vila, V. Martinez, J. Buxeda, i Garrigós, V. Killikoglou: «Differences in Technological and Functional Models of Contemporary Amphorae Production in Neighbouring Areas».

Το Συνέδριο αυτό είναι η κορυφαία διεθνής συνάντηση ειδικών στον κλάδο της Αρχαιομετρίας και έχει καθιερωθεί να γίνεται εναλλάξ στην Ευρώπη και την Αμερική κάθε δύο χρόνια. Σειρά, επομένως, έχει τώρα η Ευρώπη για να φιλοξενήσει το «ISA 2008». Οι Συνεδροί με την ψήφο τους προτίμησαν την Ιταλία μεταξύ τριών υποψιφικών χωρών-διοργανωτών. Έτσι, τον Μάιο του 2008, η Σιένα της Β. Ιταλίας θα διοργανώσει το 37ο Διεθνές Συμπόσιο Αρχαιομετρίας.

Έκθεση κεραμικών της Μεσογείου

Με την ευκαιρία της ολοκλήρωσης του Ευρωπαϊκού Ερευνητικού Προγράμματος CERAMED, το Εθνικό Ίδρυμα Επιστημών (Ινστιτούτο Θεωρητικής και Φυσικής Χημείας) και η ΘΕΤΙΣ Authentic ΕΠΕ οργάνωσαν έκθεση (5-22 Μαΐου 2006) στο «Λουτρό των Αέρηδων» (Μουσείο Λαϊκής Τέχνης του ΥΠΠΟ, Αθήνα), με τον τίτλο «Κεραμικά της Μεσογείου», και αντικείμενο την ανάπτυξη, την απόκτηση και την αναβίωση της διακοσμημένης κεραμικής από την Ελλάδα, την Ισπανία, την Ιορδάνια, το Μάρκο και την Τουρκία. Κατά τη διάρκεια της έκθεσης πραγματοποιήθηκε ακόμη σεμινάριο με τίτλο «Ανάλυση, ανάπτυξη και αναβίωση αρχαίων και παραδοσιακών τεχνικών» (21-22.5), στο οποίο εξετάστηκαν θέματα κεραμικής τεχνολογίας της Μεσογείου, η εφαρμογή μη καταστρεπτικών φυσικοχημικών τεχνικών στην εξέταση διακοσμημένης κεραμικής, πειράματα αναπαραγωγής και συνδυασμός πειραματικής αρχαιολογίας και εθνοαρχαιολογίας. Το σεμινάριο απευθυνόταν σε έλληνες και ξένους αρχαιολόγους, μεταπτυχιακούς φοιτητές και τελειοφορούς Αρχαιολόγους και συντηρητές ΤΕΙ. Πληροφορίες-επικοινωνία: Άρτεμις Χαβιάρη, chaviaraa@thesis.gr.

Νέα βιβλία

Das Schiff von Uluburun-Welthandel vor 3000 Jahren

Με τίτλο *Das Schiff von Uluburun-Welthandel vor 3000 Jahren* εκδόθηκε το 2005 από το Γερμανικό Μεταλλευτικό Μουσείο του Μπόχουμ (Deutsches Bergbaumuseum, DBM) ένας πλήρης κατάλογος των ευρημάτων του γνωστού προϊστορικού ναυαγίου που έγινε 3.000 περίπου χρόνια πριν κοντά στις ακτές της Νοτιοδυτικής Ανατολίας. Πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο έργο με σημασία πολύ μεγαλύτερη από αυτή ενός πλήρους καταλόγου ευρημάτων. Από τις 700 σελίδες του βιβλίου, που έχει σκληρό εξώφυλλο, εξαιρείται εικονογράφηση και υψηλή εκδοτική ποιότητα, αναδεικνύει με τρόπο μοναδικό ή ζωή, το εμπόριο και ο πολιτισμός των τελευταίων αιώνων πριν από το τέλος της Χαλκοκρατίας στην ανατολική Μεσόγειο και γίνονται ειδικές και εκτεταμένες αναφορές στο Αιγαίο, την Κύπρο, τη Μικρά Ασία, την Αίγυπτο και τις σιροπολυαιτωτικές περιοχές. Το βιβλίο υπογράφεται από τους U. Yalcin, C. Pulak και R. Slotta, περιέχει ωστόσο αρκετά κεφάλαια γραμμένα και από άλλους ειδικούς. Η έκδοση (στη γερμανική γλώσσα) έγινε με την ευκαιρία της έκθεσης των ευρημάτων του Uluburun στο DBM (η οποία θα διαρκέσει μέχρι 15 Ιουλίου) και οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να παραγγείλουν το βιβλίο από την ιστοσελίδα του μουσείου <http://www.bergbaumuseum.de> (τιμή 35 €).

Προϊστορία του Αιγαίου: Παλαιολιθική-Μεσολιθική-Νεολιθική

Η πρώτη προϊστορία του Αιγαίου είναι πολύ λιγότερο γνωστή σε σχέση με τη Χαλκοκρατία, που τη διαδέχτηκε, και τις επόμενες περιόδους, μολονότι οι ανασκαφικές και λοιπές έρευνες των τελευταίων δεκαετιών έχουν αποδώσει μεγάλης σημασίας αρχαιολογικά ευρήματα, σύνολα και σχετικές πληροφορίες. Το νέο βιβλίο με τίτλο *Προϊστορία του Αιγαίου: Παλαιολιθική-Μεσολιθική-Νεολιθική* που κυκλοφόρησε πρόσφατα (2006), υπογράφεται από τον Αδαμάντιο Σάμψων και δημιουργήθηκε με τη συνεργασία των Σ. Κατσαρού, J. Kozłowski, M. Kaczanowska και

ΑΡΧΑΙΟΜΕΤΡΙΚΑ ΝΕΑ

Χ. Τελεβάντου. Πρόκειται για ένα συνθετικό έργο και, όπως διευκρινίζει ο συγγραφέας στον πρόλογο του, «κύριο ενδιαφέρον του είναι η, για πρώτη φορά, συνθετική παρουσίαση της αιγιαλιάς Μεσολιθικής, ενός άγνωστου μέχρι τώρα πολιτισμού στο χώρο αυτό, καθώς και του νέων σημαντικών νεολιθικών θέσεων στις Κυκλάδες που ήρθαν στο φως πρόσρατα». Ιδιαίτερης πολιτισμικής σημασίας ανασκαφικά ευρήματα, πολλά εκ των οποίων προέρχονται από δυσπρόσιτες ή ακατοίχτες περιοχές (Γιούρα, Γυαλί), νέα δεδομένα από επιφανειακές έρευνες σε ερημιονήσιδες συνδυασμένα με αποτελεσματικά εφαρμογών των βετικών επιστημών και συσχετισμένα με ήδη γνωστά ανασκαφικά σύνολα από άλλες δημοσιευμένες μελέτες, δίνουν ιδιαίτερη επιστημονική αξία στο βιβλίο. Το έργο είναι δομημένο κατά διαδοχικές περιόδους, από την Παλαιολιθική μέχρι και τη Νεολιθική, και αναφέρεται σε μεγάλο αριθμό θέσεων, πολλές από τις οποίες γίνονται για πρώτη φορά γνωστές (π.χ. μεσολιθικές θέσεις στην Ικάρια, Αρχαιότερη Νεολιθική στη Σικανία κ.λπ.). Τέλος, διαθέτει πλούσια εικονογράφηση, βιβλιογραφική υποστήριξη και συμπληρώνεται με εκτεταμένη αγγλική περιληψη στο κάθε κεφάλαιο. Την καλαισθητή παρουσίαση (σκληρό εξώφυλλο, έγχρωμες εικόνες, χάρτες, διαγράμματα και σχέδια) σε 260 σελίδες, επιμελήθηκαν οι εκδόσεις Ατράπος (Νάξου 80, Αθήνα, τηλ. 210-2027585, ιστοσελίδα: <http://www.atrapos-editions.gr>).

Συντήρηση μετάλλων σε Εργαστήριο Πλάσματος

Στη φυσική, πλάσμα ονομάζεται κάθε ρευστό που αποτελείται από μέρη αερίων, ιόντα και ηλεκτρόνια. Επειδή μάλιστα εκτιμάται ότι το 99% της ύλης του σύμπαντος έχει ιδιότητες πλάσματος, πολλοί ειδικοί θεωρούν ότι η «τέταρτη» κατάσταση της ύλης είναι το πλάσμα. Στο Εργαστήριο Πλάσματος του Ινστιτούτου Επιστημής Υλικών του Κέντρου «Δημόκριτος» αξιοποιούνται οι έντονα αναγωγικές συνθήκες που επικρατούν σε ατμόσφαιρα πλάσματος, με σκοπό την επαναφορά οξειδωμένων μεταλλικών αντικειμένων αρχαιολογικής και ιστορικής αξίας, στην αρχική τους κατάσταση. Το πλάσμα δημιουργείται με τη διαχέυση ενός αδρανούς αερίου (αζώτου) σε κλειστός υαλοκώβος αντιδραστήρας, μέσα στους οποίους δημιουργούνται συνθήκες χαμηλής συχνότητας και χαμηλού ιονισμού. Οξειδωμένα μεταλλικά αντικείμενα, διαστάσεων από λίγα χιλιοστά (π.χ. χάντρες, νομίσματα) μέχρι αρκετές δεκάδες εκατοστά (π.χ. έφιππο, θώρακες πανοπλίων κ.λπ.) έχουν εισαχθεί ολόκληρα στους αντιδραστήρες όπου, κάτω από εντελώς ελεγχόμενες συνθήκες, είναι δυνατό να επανέλθουν στην αρχική τους κατάσταση, ελεγχόμενα πάντοτε από έμπειρους συντηρητές αρχαιοτήτων και ειδικούς τεχνικούς. Η μέθοδος έχει θεαματικά αποτελέσματα και ένα επιτυχημένο ιστορικό ερευνητικών εφαρμογών σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες αλλά και στην Ελλάδα. Κύρια πλεονεκτήματά της είναι ο μη καταστρεπτικός χαρακτήρας της, οι ελεγχόμενες – και επαναλήψιμες – συνθήκες λειτουργίας όλων των διαστάσεων και η «αναστρεψιμότητα» της διαδικασίας. Η υποδομή είναι μοναδική στην Ελλάδα, θεωρείται υψηλής τεχνολογίας και αποτελεί ένα ισχυρό νέο όπλο στα χέρια των ειδικών, ιδιαίτερα μάλιστα των συντηρητών, η παρουσία των οποίων είναι απαραίτητη για ολοκληρωμένες σχετικές εφαρμογές.

Εξίσου σημαντική είναι και η εφαρμογή της «ποσοστίασης» βαθμού διαβρώσης σε μουσειακή-εκθεσιακούς χώρους μέσω παρακολούθησης και περιοδικού ελέγχου. Αυτή γίνεται όταν ένα πρόσρατα συντηρημένο μεταλλικό αντικείμενο υποβληθεί, ύστερα από μια πολύμηνη έκθεση εντός μουσειακού χώρου, σε αναγκαίη επαναφορά μέσω αντιδραστήρα πλάσματος, δεδομένου ότι η διαδικασία είναι ουσιαστικά μη καταστρεπτική. Ο βαθμός διαβρώσης που έχει προκληθεί από την έκθεση (πολλές φορές μη αντιληπτή με το οπτικό μάτι αλλά σίγουρα υπαρκτή) είναι δυνατό να γίνει πρώτη φορά να προσδιοριστεί με επιστημονική ακρίβεια και, βεβαίως, να γίνει και η απαραίτητη επαναφορά στην αρχική κατάσταση ή στο βαθμό που επιθυμεί ο υπεύθυνος συντηρητής. Άριστη εφαρμογή έχει αποδειχθεί σε όσες κατηγορίες μεταλλικών αντικειμένων έχουν δοκιμαστεί μέχρι τώρα διεθνώς (σπέρμα, γαλβάνια, γαλικά και κράματα χαλκού διαφόρων ειδών). Νέες εφαρμογές έχουν ήδη προγραμματιστεί μέσω

συνεργασιών του Εργαστηρίου Πλάσματος με ειδικούς επιστημονικές-συντηρητές από εκπαιδευτικά ιδρύματα και μεγάλα αρχαιολογικά μουσεία, σε εθνική κλίμακα. Πληροφορίες: Δρ Ε. Φιλίππική, Εργ. Πλάσματος/ΙΕΥ-ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος», 15310 Αγ. Παρασκευή Αττικής, τηλ. 210-6503801.

Η επιστημονική συζήτηση για την ομηρική Ιθάκη

Η πολυμίμητη Ιθάκη είχε τη μοναδική τύχη να μνημονευθεί στα έπη του Ομήρου, τα οποία κατατάσσονται ανάμεσα στα αρχαιότερα γραπτά μνημεία της παγκόσμιας γραμματείας. Η αναφορά της δεν διεισδύει μόνο φιλοσοφικές και ποιητικές αναζητήσεις. Εδώ και αρκετές δεκαετίες συντηρείται μια έντονη επιστημονική συζήτηση μεταξύ ειδικών, τόσο στην Ελλάδα όσο και το εξωτερικό, σχετικά με την ακριβή γεωγραφική θέση της ομηρικής Ιθάκης. Πολλοί είναι αυτοί που έχουν συζητήσει με την άποψη ότι η χερσόνησος της Παλικής, στο δυτικό τμήμα της Κεφαλονιάς, και όχι η σημερινή Ιθάκη, είναι αυτή για την οποία αναφέρονται τα ομηρικά έπη. Σήμερα τα αμφιβολία σχετικά με ποιο μέρος ο Ομήρος εννοούσε σαν Ιθάκη και ποιο σαν Σάμη (Κεφαλονιά) φαίνεται ότι υπήρχαν από την αρχαιότητα – ο Στράβων κάνει μια σχετική αναφορά. Η συζήτηση είχε εξαληφθεί σε σφοδρή διούκηση λίγο πριν από την αγωγή του 20ού αιώνα, υποστηρίχθηκε από τις δύο πλευρές με ιστορικά, φιλολογικά και αρχαιολογικά επιχειρήματα και συνεχίζει μέχρι τις μέρες μας χωρίς κατάληξη. Πρόσρατα, η σκευαλή της αντινομίας παρέλαβε το περιομύνο *Smithsonian Magazine*, το οποίο σε τελευταίο άρθρο του (Απρίλιος '06) τάσσεται υπέρ της Παλικής, και η συζήτηση καλά κρατεί (λεπτομέρειες στο www.smithsonianmagazine.com/issue/2006/april/ithaca.php). Γεωγραφολογικές μελέτες, πάντως, οι οποίες θα μπορούσαν ενδεχομύνο να δώσουν νέα δεδομένα για τη διερεύνηση του ερωτήματος, δεν έχουν αναληφθεί.

...και για την προϊστορική ηφαιστειακή έκρηξη στη Θήρα

Νέα συνθετική εργασία εμφανίστηκε στο περιοδικό *Science* με τίτλο «Chronology for the Aegean Late Bronze Age 1700-1400 BC», αναγράφόμενη από τους S.W. Manning, C.B. Ramsey, W. Kutschera, T. Higham, B. Kromer, P. Steier και E.M. Wild. Επιχειρήματα με σύμφωνη δεδομύνο από νέες χρονολογήσεις με C-14, πολιτισμικές φάσεις και με προηγμένη στατιστική ανάλυση, οι συγγραφείς καταλήγουν ότι η μεγάλη προϊστορική ηφαιστειακή έκρηξη της Θήρας έγινε προς το τέλος του 17ου αιώνα π.Χ., ηλικία που δεν είναι σύμφωνη με τις συμβατικές αρχαιολογικές ηλικίες και άλλες υπάρχουσες απόψεις. Το βέβαιο είναι ότι και γι' αυτό το μεγάλο πρόβλημα πολλή επιστημονική συζήτηση θα ακολουθήσει.

Νέα περιφερειακά συνέδρια στα Μέθανοι και στη Σίφω

Με εντατικό ρυθμύο συνεχίζονται οι προετοιμασίες για την πραγματοποίηση του νέου Συνεδρίου για τον Αρροαρωικό που θα γίνει στα Μέθανοι, και του Συνεδρίου της Εταιρείας Σιφραϊκών Μελετών, στη Σίφω. Στα προηγούμενα αντίστοιχα συνέδρια, μολοντί ευρείας θεματολογίας, παρουσιάστηκαν πολύ σημαντικές ειδικές αρχαιολογικές και αρχαιοεπιστημικές ανακοινώσεις με νέα δεδομένα και υψηλό επιστημονικό επίπεδο. Αντίστοιχες είναι οι προβλέψεις για τα δύο συνέδρια που θα πραγματοποιηθούν σχεδόν ταυτόχρονα, τις τελευταίες μέρες του Ιουνίου 2006. Καλή επιτυχία στους διοργανωτές και στην παρουσίαση των ανακοινώσεων των επιστημύνο.

Τα Αρχαιομετρικά Νέα Επιμελείται ο Γιάννης Μπασιόκος
Δρ Γεωλόγος, ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος»